

УДК 910.27 (292.477)

Володимир Грицеляк, редактор карт

e-mail: hrytselyak@gmail.com

ТОВ «Українська картографічна група», м. Київ

Ігор Дикий, директор

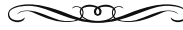
e-mail: artdruk@gmail.com

ТзОВ НВФ «Карти і Атласи», м. Львів

Іван Ровенчак, д. геогр. н., професор

e-mail: ir_ravuk@ukr.net

Львівський національний університет імені Івана Франка

ОСОБЛИВОСТІ ТА СТРУКТУРА ВИДАННЯ «АТЛАС УКРАЇНСЬКОЇ ПОВСТАНСЬКОЇ АРМІЇ»

Стаття знайомить з майбутнім виданням «Атлас Української Повстанської Армії». Відзначено актуальність історичного картографування найбільш міфологізованих сторінок історії України. Проаналізовано структуру атласу, яка розкриває витoki створення УПА, збройну боротьбу, територіальну структуру, військову організацію та місця пам'яті УПА. Наведено підходи до створення Атласу, наповнення його картографічними, інформативно-текстовими та ілюстративними матеріалами. Вказано на важливість видання у триваючій інформаційній війні.

Ключові слова: атлас, історичне картографування, структура атласного твору, Українська Повстанська Армія (УПА), інформаційна війна, міфологізація історичної пам'яті.

Владимир Грицеляк, Игорь Дикий, Иван Ровенчак

ОСОБЕННОСТИ И СТРУКТУРА ИЗДАНИЯ «АТЛАС УКРАИНСКОЙ ПОВСТАНЧЕСКОЙ АРМИИ»

Статья знакомит с будущим изданием «Атлас Украинской Повстанческой Армии». Отмечена актуальность исторического картографирования наиболее мифологизированных страниц истории Украины. Проанализирована структура атласа, которая раскрывает истоки создания УПА, вооружённую борьбу, территориальную структуру, военную организацию и места памяти УПА. Приведены подходы к созданию Атласа, наполнения его картографическими, информативно-текстовыми и иллюстративными материалами. Указано на важность издания в текущей информационной войне.

Ключевые слова: атлас, историческое картографирование, структура атласного произведения, Украинская Повстанческая Армия (УПА), информационная война, мифологизация исторической памяти.

Volodymyr Hrytselyak, Ihor Dykyi, Ivan Rovenchak

FEATURES AND STRUCTURE OF EDITION «ATLAS OF THE UKRAINIAN INSURGENT ARMY»

The article introduces the edition «Atlas of the Ukrainian Insurgent Army». Actuality for mapmaking of distorted Ukrainian history pages is showed. The approaches to structure of the atlas are noted. The atlas presents the origins of UPA, its armed struggle, territorial divisions, military organization and present-day memory places.

The distortion of Ukrainian Insurgent Army's history is one of the cornerstones of the Russian propaganda machine. Edition of «Atlas of the Ukrainian Insurgent Army» will contribute to the fight of the Ukrainians in the information warfare waged by the Russians for centuries, trying to assimilate the neighboring people and to appropriate its historical achievements.

According to the concept, the structure of the atlas should cover a wide range of different aspects of the UPA's struggle; bases on objective materials and destroy the Soviet myths; it discloses the territorial organization of the struggle; transmits different historical phases of social processes (origins, activity, today's echo). The Atlas complies with such approaches as complexity and consistency, as well as scientific approach, clarity for consumer, Ukrainian centrism, objectivity. Its structure consists of five chapters: 1) «Origins of UPA», 2) «UPA armed struggle for the restoration of Ukrainian statehood», 3) «UPA territorial divisions», 4) «Characteristics of military organization», 5) «Memorable places of UPA».

The introductory article to atlas «OUN and UPA: myths and slanders of the Russian propaganda» is intended to show the main Russian fakes. The first chapter gives the prerequisites for insurgency formation, the second reveals the theme of military confrontation of Ukrainian rebels to all invaders during World War II (German Nazis with Hungarians and Romanians, Polish chauvinists, Russian and Soviet imperialists), the third reveals territorial divisions of the armed struggle, the fourth is without maps, it shows features of military organization, the fifth contains a map scale 1: 500 000 with UPA memorable places.

«Atlas of the Ukrainian Insurgent Army» will serve as a good argument in the Russian-Ukrainian information warfare. It meets modern requirements for historical cartographic popular science publications.

Keywords: atlas, historic mapping, structure of atlas edition, Ukrainian Insurgent Army (UPA), information warfare, mythologization of historic memory.

Вступ. Спотворення історії Української Повстанської Армії — один із наріжних каменів російської пропагандистської машини. Це й не дивно, адже імперія завжди, використовуючи усі сили власних державних структур, паплюжить самостійницькі рухи підневільних народів (проте підтримує

самостійницькі настрої в інших імперіях). Але російська, в тому числі радянська, пропаганда настільки спотворила правдиву історію, що важко відшукати неперекручені сторінки. Врешті така зухвалість її погубила — майже кожна людина не хоче миритися із суцільним потоком брехні та прагне відшу-

кати правду. Тож видання «Атласу Української Повстанської Армії» сприятиме боротьбі українців в інформаційній війні, яку ведуть росіяни кілька століть, намагаючись асимілювати український народ та привласнити його історичні здобутки. Вихід у світ атласу приурочується до ювілею – 75-річчю УПА, яке відзначатиметься у цьому році.

Вихідні передумови. В УРСР у радянський період тема діяльності УПА під час Другої світової війни, а особливо у повоєнні роки, була табуована. Дослідження розвивалось тільки на еміграції [5]. Лише після здобуття незалежності розпочалося вивчення УПА фаховими істориками, основними джерелами для чого стали численні публікації розсекречених архівів СБУ (велика кількість документів радянських спецслужб) та документів із приватних архівів ветеранів-повстанців. Згодом з'явилися й цікаві науково-популярні видання [2]. Натомість картографування відставало. Зокрема, у «Національному атласі України», де доволі значна підбірка історичних карт, а темі Другої світової війни присвячено 4 карти, немає жодної згадки про УПА [6]. У 2009-2010 рр. завдяки благодійному фонду «Україна-Русь» вийшли перші науково-популярні карти УПА [8] та ОУН [7]. За останні роки вийшло кілька історичних атласів, де містяться й карти діяльності Української Повстанської Армії: «Атлас історії України» [1], «Атлас історії української державності» [3], «Історичний атлас України» [4]. Таким чином, картографування такої теми в історії України, як діяльність УПА, лише набирає оберти.

Мета статті – ознайомити з майбутнім виданням «Атлас Української Повстанської Армії», яке готується львівськими картографами та географами з допомогою істориків, привернути увагу до важливості української історичної картографії в інформаційній війні проти російської пропаганди.

Виклад основного матеріалу. «Атлас Української Повстанської Армії» – це науково-популярне видання, яке планується незадовго видати. Згідно з концепцією, видання повинне охоплювати широкий спектр різних аспектів боротьби УПА; базуватись на об'єктивних матеріалах, руйнуючи радянські міфи; розкривати територіальну організацію боротьби; передавати різні історичні фази суспільних процесів (передумови виникнення, діяльність, відлуння у сьогочасності). Задля реалізації цієї концепції залучено не тільки історико-картографів, але й істориків та архівістів, фахівців у галузі визвольної боротьби міжвоєнного періоду 1920-1939 рр., часів Другої світової війни 1939-1945 рр. та повоєнного часу 1940-1950-х рр. Атлас буде свого роду наступним етапом раніше виданої карти «Українська Повстанська Армія» (рис.1) та продовженням серії історичних атласів.

Структура «Атласу Української Повстанської Армії» відображає концепцію видання та сформована згідно з такими підходами, як комплексність і системність, науковість, доступність широкому за-

галу споживачів, україноцентризм, об'єктивність. Зміст атласу складатиметься із п'яти розділів, кожен з яких, у свою чергу, містить кілька карт-статей відповідної тематики: «Витоки створення УПА», «Збройна боротьба УПА за відновлення української державності», «Територіальна структура УПА», «Характеристика військової організації», «Місця пам'яті УПА».

Вступна стаття до атласу «ОУН та УПА: міфи та наклепи російської пропаганди» має на меті показати основні фейки російського агітпрому – як вони створювались через підтасовку фактів, перекручування чи спецоперації НКВД (наприклад, діяли спеціально підготовлені групи радянських спецслужб, переодягнені у форму УПА, які вчиняли злочини проти мирного населення з метою дискредитації повстанців).

Слід відкинути сучасне міфотворення, яке декому здається «патріотично правильним». Для теперішнього суспільства, що живе в епоху цифрових технологій та Інтернету, дуже важливо максимально точно відображати факти, оскільки перевірити їх не вимагає багато зусиль.

Перший розділ «Витоки створення УПА» наводить передумови формування повстанського руху в жовтні 1942 р. на Волині організацією ОУН (рис.2). Вперше назву УПА використали повстанці Тараса Бульби-Боровця, сформовані урядом УНР в екзилі на Сарненщині, які у 1942 р. влились у лави оунівської УПА. До розділу входять такі карти-статті: «Створення Організації Українських Націоналістів (ОУН) у 1929 р.», «Діяльність ОУН на західноукраїнських землях у 1929-1939 рр.», «Діяльність ОУН після анексії Західної України Радянським Союзом у 1939-1941 рр.», «Акт відновлення Української Держави 30 червня 1941 р.», «Створення УПА «Поліська Січ» влітку 1941 р.», «Діяльність ОУН під час окупації України нацистською Німеччиною у 1941-1942 рр.».

Другий розділ «Збройна боротьба УПА за відновлення української державності» розкриває тему військового протистояння українських повстанців загарбникам – як німцям та їхнім союзникам (угорцям і румунам), так і пізніше полякам та росіянам (Радянський Союз був продовженням російського імперіалізму). Проти російсько-більшовицького режиму збройна боротьба продовжилась і після Другої світової війни, однак поступово згасала через неспівставність сил. У цьому розділі наведено також спроби УПА перенести боротьбу у політичну площину через створення Української Головної Визвольної Ради (УГВР) та Антибільшовицького блоку народів (АБН). Серед карт-статей розділу: «Створення Української Повстанської Армії (УПА) у жовтні 1942 р.», «Проти німецьких нацистських окупантів та їхніх союзників у жовтні 1942 р. – серпні 1944 р.», «Проти радянських окупантів у січні 1944 р. – квітні 1945 р.», «Проти Армії Крайової та Польської Народної Армії у 1943-1947 рр.», «Проти

Рис.1. Карта «Українська Повстанська Армія» [8]

Рис.2. Карта-стаття «Створення Організації Українських Націоналістів (ОУН) у 1929 р.». Зразок оформлення

військ НКВД та МГБ у 1945-1947 рр.», «Збройне підпілля у 1947-1961 рр.», «Політична платформа УПА: ОУН(р), УГВР, АБН».

Третій розділ «Територіальна структура УПА» розкриває територіальну організацію повстанського руху, її зміни впродовж Другої світової війни. Найактивніша збройна боротьба велась на територіях УПА-Північ (Західна Волинь та Полісся), УПА-Захід (Галичина, Закарпаття та Буковина) та УПА-Південь (Південно-Східна Волинь та Поділля). Однак в атласі також подано важливі осередки збройного опору на Наддніпрянщині (Уманщина, Холодний Яр) та підпілля ОУН та УПА в містах Південної та Східної України. Карти-статті розділу: «УПА-Північ», «УПА-Південь», «УПА-Захід», «УПА-Схід», «УПА на Південній та Східній Україні».

Четвертий розділ «Характеристика військової організації» — єдиний в атласі, який не містить карт, а має лише ілюстрований текстово-інформативний матеріал, що розкриває різні аспекти військової організації УПА: «Символіка», «Амуніція, військові ранги та бойові нагороди», «Тактика та акції, зброя», «Бойові укріплення, криївки, табори», «Видавнича справа, грошові знаки», «Побут вояків».

П'ятий розділ «Місця пам'яті УПА» містить карту масштабу 1 : 500 000, розбиту на сторінки відповідно до формату атласу. На карту нанесено сучасні пам'ятники та пам'ятні знаки (хрести, меморіальні дошки тощо), присвячені подіям та персоналіям боротьби УПА за відновлення української державності.

Висновки. «Атлас Української Повстанської Армії» слугуватиме добрим аргументом у російсько-українській інформаційній війні, яка в останні роки різко загострилася через збройну агресію Росії на українських територіях Криму та Донбасу. Структура атласу, що складається із п'яти розділів, відповідає сучасним вимогам історико-картографічних науково-популярних видань. Карти-статті у ньому всебічно розкривають тему збройної боротьби українських повстанців у період Другої світової війни — не лише історичну періодизацію та територіальну організацію, а й особливості військової організації та сучасні місця пам'яті. Видання наповнене текстово-інформативними, картографічними та ілюстративними матеріалами.

**Рецензент — доктор географічних наук
Р.І. Сосса**

Список використаних джерел:

1. Атлас історії України / упоряд. Д.В. Ісаєв. — К.: ДНВП «Картографія», 2012. — 152 с.
2. В'ятрович В. М. Українська Повстанська Армія. Історія нескорених / В.М. В'ятрович, Р.В. Забілий, І. Дерев'яний, П.І. Соболюк — Львів: Центр досліджень визвольного руху, 2008. — 352 с.
3. Грицеляк В.П. Атлас історії української державності / В.П. Грицеляк, автор-упоряд., І. І. Ровенчак, І. В. Дикий. — Львів: НВФ «Карти і Атласи», 2013. — 128 с.
4. Історичний атлас України / ред. Ю.І. Лоца. — К.: Мапа, 2015. — 320 с.
5. Мірчук П. Українська Повстанська Армія. 1942-1952 / П. Мірчук. — Мюнхен: Cicero, 1953. — 319 с.
6. Національний атлас України / відп. ред. Л.Г. Руденко. — К.: ДНВП «Картографія», 2007. — 440 с.
7. Організація Українських Націоналістів: Карта, масштаб 1: 4 200 000. — Львів: НВФ «Карти і Атласи», 2010.
8. Українська Повстанська Армія: Карта, масштаб 1: 2 500 000. — Львів: НВФ «Карти і Атласи», 2009.

References:

1. Isayev, D.V., ed. (2012). Atlas istoriyi Ukrayiny [Atlas of history of Ukraine]. Ky'yiv: DNVP «Kartografiya», 152.
2. V'yatrovy'ch, V.M., Zabily'j, R.V., Derev'yany'j, I., Sobol', P.I. (2008). Ukrayins'ka Povstans'ka Armiya. Istoriya neskoreny'x [Ukrainian Insurgent Army. History of the undefeated]. L'viv: Centr doslidzhen' vy'zvol'nogo ruxu, 352.
3. Gry'celyak, V.P., ed., Rovenchak, I.I., Dy'ky'j, I.V. (2013). Atlas istoriyi ukrayins'koyi derzhavnosti [Atlas of Ukrainian statehood history]. L'viv: NVF Karty' i Atlasy', 128.
4. Loza, Yu.I., ed. (2015). Istory'chny'j atlas Ukrayiny' [Historic atlas of Ukraine]. Ky'yiv: Mapa, 320.
5. Mirchuk, P. (1953). Ukrayins'ka Povstans'ka Armiya. 1942-1952 [Ukrainian Insurgent Army. 1942-1952]. Myunxen: Cicero, 319.
6. Rudenko, L.G., ed. (2007). Nacional'ny'j atlas Ukrayiny' [National atlas of Ukraine]. Ky'yiv: DNVP «Kartografiya», 440.
7. Organizaciya Ukrayins'ky'x Nacionalistiv (2010): Karta, masshtab 1: 4 200 000 [Organization of Ukrainian Nationalists: Map scale 1: 4 200 000]. L'viv: NVF «Karty' i Atlasy'».
8. Ukrayins'ka Povstans'ka Armiya (2009): Karta, masshtab 1: 2 500 000 [Ukrainian Insurgent Army: Map scale 1: 2 500 000]. L'viv: NVF «Karty' i Atlasy'».